

Õiguskantsler

Riigikohus
kantselei@riigikohus.ee

Teie 30.09.2022 nr 3-18-477/62

Meie 20.10.2022 nr 9-2/221478/2205452

Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-18-477

Austatud Riigikohtu esimees

Küsisite arvamust, kas vangistusseaduse (VangS) [§ 31¹](#) esimene lause on Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlas. Lisaks üldisele hinnangule palusite avada, millised riskid ja kulud võivad kaasneda, kui kinnipeetavatele anda laiem ligipääs riigiasutuste veebilehtedele.

Leian, et VangS [§ 31¹](#) on Eesti Vabariigi põhiseaduse ([PS](#)) § 44 lõikega 1 vastuolus osas, milles see ei võimalda juurdepääsu kaebaja taotletud Riigikohtu ja Ametlike Teadaannete veebilehtedele. Laiemalt piirab VangS [§ 31¹](#) ülemäära ka põhiseaduse § 27 lõikes 1 ja § 37 lauses 1 sätestatud põhiõigusi.

Ühiskonna turvalisus on väga kaalukas hüve, ent selle saavutamiseks vaidlusalustele veebilehekülgedele juurdepääsu piiramine ei ole mõõdukas vahend. Tänapäeva tehnoloogia võimaldab kinnipeetavate interneti kasutamiseiga kaasnevaid ohte küllalt tõhusalt maandada. Seda kinnitavad nii teiste riikide kogemused kui ka Eesti vanglate praktika: kinnipeetavatele on antud ülimalt piiratud juurdepääs veebilehtedele, mis võimaldab neil tutvuda õigusaktide ja kohtulahenditega (VangS [§ 31¹](#)), ning võimalus osaleda videokonverentsi kaudu kohtuistungitel. Vanglas turvaliste tehniliste veebilahenduste loomist on peetud võimalikuks ka õigusloomes.

Vaidlusalustel veebilehtedel avaldatav teave kajastab riigiasutuste tegevust ja on mõeldud üldiseks kasutamiseks. Igaühe põhiõigus on sellist teavet saada. Vanglas kättesaadavatest ajalehtedest, tele- ja raadiokanalitest on võimalik jälgida peamiselt päevauudiseid ja leida meelelahutust. Nende kanalite kaudu ei saa või saab väga piiratud kujul teavet selle kohta, mida sisaldavad vaidlusalused veebilehed. Veebilehed on tänapäeval peamine kanal, mille kaudu riigiasutused üldsusele teavet jagavad. Teabenõudega info küsimine ei ole kinnipeetava jaoks lihtne ega tõhus ning võib talle

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

kaasa tuua märkimisväärset rahalist kulu. Asutustele võib aga teabenõuete täitmine (suuliselt või kirjalikult) kujuneda liialt koormavaks. Koormav on see ka vanglatele, sest vanglaametnikud (kellest on vanglates suur puudus) peavad tihti olema kinnipeetavatele info vahendajateks ega saa seetõttu keskenduda oma peamisele tööle: kinnipeetavate toetamisele, suunamisele ja nõustamisele.

Vaidlusalustel veebilehtedel (ja ka teistel riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste veebilehtedel) olevale teabele juurdepääs võimaldab kinnipeetaval olla kursis vanglavälise eluga, neil veebilehtedel avaldatud teave aitab tal mõista ühiskonnas toimuvat ja annab talle tänapäeva e-riigis hakkamasaamiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Seega toetab sellisele teabele juurdepääs VangS § 6 lõikega 1 ette nähtud vangistuse eesmärki soodustada kinnipeetava taasühiskonnastamist, sujuvat vabadesse naasmist ja õiguskuulekat elu. Sellega on võimalik vähendada korduvate kuritegude tõenäosust ja [vangistuse kulusid](#).

VangS § 31¹ piirab ülemäära ka kinnipeetava (aga ka tema lähedaste ja eriti laste) põhiõigust perekonnaelu kaitsele (PS § 27 lg 1), sest välistab võimaluse suhelda oma lähedastega videokõnede vahendusel. Tänapäeva harjumuspäraste suhtlemisvõimaluste puudumine ei soodusta kinnipeetavate ja nende lähedaste vaheliste suhete hoidmist ning seega ei toeta taasühiskonnastamist, mis on nüüdisajal üks vangistuse peamisi eesmärke. Piirangul on oluline mõju ka laste õigustele, sest see takistab lapsel kasutamast oma õigust regulaarselt suhelda oma vanglas viibiva vanemaga.

VangS § 31¹ on vastuolus PS §-ga 37, sest ei võimalda vangla tingimustes omandada nõuetekohast üldharidust. Üldhariduse kohustuslik osa on õppija digioskuste kujundamine ja elukestva õppe jaoks tema motivatsiooni ja oskuste parandamine ning iseseisvuse arendamine. VangS § 31¹ piirangu pärast ei pruugi kinnipeetavad saada alustada ega jätkata haridusteed (näiteks e-õppe vormis) ka kõrgkoolides.

Vaidlusalustele veebilehtedele ja ka laiemalt vanglas internetile turvalise juurdepääsu loomisega kaasnevad kulud. Nende kulude kandmata jätmise võib aga hoopis väheneda ühiskonna turvalisust. Vanglas viibivate inimeste digitaalne mahajäämus suurendab lõhet nende ja ühiskonna vahel. See toob kaasa samuti ohte ühiskonna turvalisusele. Tuleb arvestada, et ühiskond peab kandma kinnipeetavate korduvate [vangistuste kulusid](#). Ohtu võib sattuda ka vangla julgeolek, sest info- ja suhtlemisvaegusest ning mõtestatud tegevuse võimaluste vähesusest tingitud stressi tõttu on vanglas viibivate inimeste koostöövalmidus märkimisväärselt vähenenud. See võib põhjustada väljakutsuvat ja agressiivset käitumist ning ohustada kaaskinnipeetavate ja ka vanglaametnike elu ja tervist.

1. VangS § 31¹ kooskõla PS § 44 lõikega 1

Internetile juurdepääsu piiramine ei võimalda kaebajal tutvuda vaidlusalustel veebilehtedel oleva teabega. Seetõttu riivab VangS § 31¹ eeskätt PS § 44 lõikes 1 sätestatud igapäevast õigust vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni.

Piirangu eesmärk on hoida ära interneti väärkasutamisega (nt sotsiaalvõrgustike kaudu ohvrite ja tunnistajate ähvardamine, uute kuritegude sooritamine, põgenemise planeerimine jne) kaasnedavat ohtu ühiskonna turvalisusele ja tagada seeläbi teiste inimeste õigused ning vabadused.

Niisiis on VangS [§ 31¹](#) sätestatud piirangul legitiimne eesmärk. Ühiskonna turvalisus on väga kaalukas hüve.

Vaidlusalustel veebilehtedel teabe avalikustamise kohustuse sätestavad seadused (AvTS [§ 31](#) lg 1, RTS [§ 13](#) lõiked 1 ja 2). Neil veebilehtedel on riigiasutuste loodud ja kontrollitud üldiseks kasutamiseks avaldatud teave, mis eelduslikult ei riku isikute õigusi ega kahjusta riigi huve. Nõustun Riigikohtu halduskolleegiumi seisukohaga (kohtuasi [nr 3-18-477](#)), et tehes sellise teabe vanglas viibivale inimesele kättesaadavaks, ei kahjustata ühiskonna turvalisust (p 42). Vastupidi, sellele (ja ka teistel riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste veebilehtedel olevale) teabele juurdepääs suurendab vanglas viibiva inimese seotust vanglavälise maailmaga, aitab tal kursis olla ühiskonnas toimuvaga ja annab talle tänapäeva e-riigis hakkamasaamiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Seega toetab sellisele teabele juurdepääs VangS [§ 6](#) lõikega 1 ette nähtud vangistuse eesmärki soodustada kinnipeetava taasühiskonnastamist, sujuvat vabadusse naasmist ja vabaduses õiguskuulekat käitumist. Korduvate kuritegude ärahoidmine mõjutab otseselt ühiskonna turvalisust ning vähendab [vangistuse kulusid](#).

Internetile juurdepääsu võimaldamist on hinnanud ka Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK). Asjas [Jankovskis vs. Leedu](#) leidis kohus, et riigiasutuse veebilehe külastamine toetaks kaebaja taasühiskonnastamist ning sellise juurdepääsuga kaasnev julgeolekuoht on vähetõenäoline (punktid 59–62). Kinnipeetavate kaebusi lahendades on EIK muu hulgas viidanud Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitusel Rec(2006)2 Euroopa vanglareeglistiku kohta ([EVR](#)) artiklis 5 esitatud põhimõttele, mille järgi on vanglate ülesanne püüda luua normaalsele elule võimalikult lähedane keskkond (järgida nn normaalsuse printsiipi), mis aitab hõlbustada inimeste edukat naasmist ühiskonda ([EVR](#) artiklis 6 sätestatud eesmärk; vt nt [Khoroshenko vs. Venemaa](#), p-d 58 ja 60; [Stummer vs. Austria](#), p 55). [EVR kommentaar](#)is tõdetakse, et elu vanglas ei saa kunagi olla samasugune, nagu on elu vabas ühiskonnas. Samas tuleb silmas pidada, et vanglas viibivad inimesed naasevad lõpuks ühiskonda ning seepärast tuleb astuda samme, et muuta vanglatingimused tavaeluga võimalikult sarnaseks. See ei puuduta üksnes vangla olmetingimusi, vaid ka seda, kui suures ulatuses saab vanglas viibiv inimene enda õigusi kasutada.¹ Sarnane põhimõte on esitatud ka ÜRO kinnipeetavate kohtlemise standard-miinumumreeglite ([Mandela reeglite](#)) artiklis 5.1.

[Eurostati](#) 2021. aasta andmetel on 92 protsendil Eesti majapidamistest internetiühendus. [Statistikaameti](#) 2021. aasta andmetel kasutab info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (IKT) üle 90 protsendi Eesti elanikest. Seega on IKT tänapäeva Eesti ühiskonna loomulik osa, mis mõjutab peaaegu kõiki eluvaldkondi: informatsiooni leidmist, teenuste saamist, haridust, tööhõivet, suhtlemist jm. Info- ja sidetehnikaga seotud oskusi kõrvutatakse teiste ühiskonnas hakkamasaamiseks vajalike oskustega, nagu näiteks kirja- ja arvutamisoskusega.² Digitaalset mahajäämust (nagu ka madalat sissetulekut, töötust, puudulikku haridust, kehva tervist ja purunenud sotsiaalseid suhteid) peetakse aga sotsiaalse tõrjutuse üheks oluliseks riskiteguriks.³

¹ P. Scharff Smith, [Imprisonment and internet-access: Human rights, the principle of normalization and the question of prisoners access to digital communications technology](#), Nordic Journal of Human Rights Vol. 30(4), 2012, lk 462–463.

² Vt nt Vabariigi Valitsuse 06.01.2011 määruse nr 1 „[Põhikooli riiklik õppekava](#)“ § 1 lg 6 p 7 ja § 4 lg 4 p 8; Vabariigi Valitsuse 06.01.2011 määrus nr 2 „[Gümnaasiumi riiklik õppekava](#)“ § 4 lg 3 p 8.

³ E. Helsper, [Digital inclusion: an analysis of social disadvantage and the information society](#), Oxford Internet Institute, 2008, lk 8 ja 58.

Kinnipeetavate tehnoloogiast ja digimaailmast isoleerimine põhjustab omakorda veel rohkem tõrjutust, sest inimesed jõuavad vanglasse sageli puudulike teadmiste ja oskustega ning väljuvad vanglast veel väiksemate teadmiste ja oskustega.⁴

Seetõttu on vanglas normaalse elu poole püüdlemine ja praegusaja vangistuse ühe peamise eesmärgi – inimene taasühiskonnastada – saavutamine peaaegu võimatu, kui seejuures ei arvestata ühiskonna digitaliseerituse taset. Interneti suurt osatähtsust inimeste igapäevaelus ning sedagi, et juurdepääsust internetile räägitakse aina enam kui igapäevase õigusest, on mitmel korral rõhutanud ka EIK ([Kalda vs. Eesti](#) (p 52), [Jankovskis vs. Leedu](#) (p 62)).

Informatsiooni saamise õigust, selle ühesuunalist liikumist, kus kinnipeetav on n-ö passiivne vastuvõtja, on tunnistanud traditsiooniliste infoallikate – nt raadio, televisioon, ajalehed – puhul (VangS §-d [30](#) ja [31](#)).⁵ Vanglas kättesaadavate ajalehtede, tele- ja raadiokanalite kaudu hangitav teave koosneb peamiselt päevauudistest ja meelelahutusest. Ent nende kanalite kaudu ei saa või saab väga piiratud kujul teavet, mis on avaldatud vaidlusalustel veebilehtedel. Veebilehed on tänapäeval peamine kanal, mille kaudu riigiasutused üldsusele teavet jagavad.

Pole vähetähtis, et tegelikult jõuavad ajalehed kinnipeetavateni pigem harva ja suure viivitusega.⁶ Telesaateid saavad jälgida kinnipeetavad ühisruumi paigutatud telerist. Telerit saavad oma kambriis vaadata ka need, kellel on raha, et teler osta ja selle kasutamise (elektri) eest maksta (VSKE [§ 59](#)¹). Ka peab vangla andma loa, kui kinnipeetav tahab kambrisse telerit saada (VangS [§ 31](#) lg 2). Enamik kinnistes kambrites viibivaid inimesi (sh vahistatud) peavad leppima siiski informatsiooniga, mida nad saavad kambrisse ehitatud terminali kaudu levivate raadiokanalite ja vahel harva nendeni jõudva ajalehe kaudu.

[Põhiseaduse](#) § 44 lõige 2 annab inimesele õiguse saada teavet riigiasutustelt, aga ka kohalikest omavalitsustelt. Teabenõudega info küsimine ei ole kinnipeetava jaoks lihtne ega tõhus ning võib kaasa tuua ka märkimisväärse kulu. Nii telefoni kui ka kirja teel teabenõude esitamine eeldab, et kinnipeetaval on selleks raha (VangS [§ 28](#) lg 2, v.a VSKE [§-s 47](#) sätestatud erandid). Selleks et esmalt välja selgitada, millist teavet riigiasutuse veebilehel on ja millega inimene tutvuda soovib, võib kuluda hulk kõneaega ja inimesel tuleb asutusega vahetada mitmeid kirju. Tekib õigustatud küsimus, kas inimest ei jooksutata sel juhul rohkem kui e-riigis kohane. Teabenõute esitamine võib panna vanglas viibiva inimese ka olukorda, kus ta peab valima, kas kulutada raha muidu üldiseks kasutamiseks avaldatud teabega tutvumiseks või näiteks enda lähedaste ja lastega telefoni teel ühenduse pidamiseks ja nendega kokkusaamiseks või ka näiteks endale hügieenivahendite ostmiseks.

Teisalt võib veebilehel olevast teabest ülevaate andmine olla koormav ja aeganõudev ka asutusele. Tuleb arvestada, et teabevaldaja ei ole kohustatud küsitud dokumente ette lugema (AvTS [§ 17](#) lg 6). Ka võib teabevaldaja teabe suulisest edastamisest keelduda, kui see võtab ülemäära aega ja takistab teabevaldaja põhiülesannete täitmist (AvTS [§ 23](#) lg p 3). Paberil väljastatud teabe eest

⁴ R. O'Brien, [The Learning Prison](#), 2010, lk 56–57; Y. Jewkes, H. Johnston. „Caveman in an Era of Speed-Light Technology“: [Historical and Contemporary Perspectives on Communication within Prison](#). The Howard Journal, Vo. 48/2 (2009), lk 132–141.

⁵ G. Pillera, [E-literacy and access to Internet as inmate's right: European ICT frameworks in correctional education](#), ICERI2015 Proceedings, 2015.

⁶ Vt nt õiguskantsleri 2022. aastal Tallinna Vanglasse tehtud kontrollkäigu [kokkuvõtet](#) (p 7).

peab teabenõudja alates 21. leheküljest iga lisanduva lehekülje eest tasuma (AvTS § 25 lg 2). Teabe saamist võib takistada ka vanglas viibivate inimeste asjadele kehtestatud kaalu piirang, mis ei pruugi võimaldada kõiki väljatrükke vastu võtta ega säilitada (VSKE § 57 lg 3). Peale selle peavad vanglaametnikud (kellest on vanglates niigi suur puudus)⁷ tihti olema vanglas viibivatele inimestele info vahendajateks ning neil ei jää seetõttu aega keskenduda peamisele tööle: kinnipeetavate toetamisele, suunamisele ja nõustamisele.

Info- ja sidetehnika kasutamisega kaasneda võivad ohud on küll reaalsed, ent nendega on võimalik tänapäeva tehnoloogia abil tõhusalt toime tulla. Seda tõestab ka see, kuidas Eesti vanglates rakendatakse VangS §-s 31¹ sätestatud ülimalt piiratud ligipääsu internetile, mis võimaldab tutvuda õigusaktide ja kohtulahenditega, ning võimalust osaleda videokonverentsi kaudu kohtuistungitel. Vanglas turvaliste tehniliste veebilahenduste loomist on peetud võimalikuks ka [õigusloomes](#). Selle kinnituseks on hiljuti jõustunud säte (VangS § 48 lg 3), mis reguleerib kinnipeetavate sisseostude tegemist veebilahenduste kaudu.

Teiste riikide kogemusi kirjeldavates materjalides on välja toodud, et interneti kasutamisega kaasnevate ohtude maandamiseks võib kasutada turvalisi arvutiterminale, kus kinnipeetaval puudub võimalus USB-avadele ligi pääseda. Ka on peetud võimalikuks blokeerida erinevaid funktsioone: nt tarkvara ja failide allalaadimist, salvestamist ja jagamist. Veebilehtede suhtlemisvõimalused ja lingid suhtluskeskkondadele on deaktiveeritud ning otsingumootoriga teatud tundliku sisuga sõnade või fraaside otsimine välistatud. Info- ja sidetehnika kasutamine on isikustatud, selle võimalikku väärkasutust kontrollitakse regulaarselt säilitatavate kontrolljälgede kaudu ning tule müüri taha pääsemise katseid fikseerivad hoiatusteated.⁸

Kindlaks saab määrata kontrollitud veebilehed (nn *whitelist*), millele kinnipeetav juurde pääseb. Õiguskantsleri andmetel oli näiteks 2017. aasta seisuga Leedu vanglates võimalik kinnipeetavatel külastada 110 asutuse veebilehte ning nüüdseks on see nimekiri veelgi täienenud. Ka Soome vanglates on selles nimekirjas mitusada veebilehte.⁹ Õiguskantsleri andmete kohaselt on kinnipeetavatele teatud tingimustel ja kontrollitud keskkonnas internetile juurdepääs tagatud näiteks Lätis, Rootsis, Norras, Taanis, Belgias, Austrias, Inglismaal ja Hispaanias.¹⁰

Vaidlusalustele veebilehtedele ja ka laiemalt vanglas internetile turvalise juurdepääsu loomisega kaasnevad kulud. Nende kulude kandmata jätmine võib aga hoopis vähendada ühiskonna turvalisust. Vanglas viibivate inimeste digitaalne mahajäämus suurendab lõhet nende ja ühiskonna vahel ning võib aidata kaasa uute kuritegude toimepanemisele. Tuleb arvestada, et ühiskond peab kandma kinnipeetavate korduvate [vangistuste kulusid](#).

⁷ Vt nt õiguskantsleri 2021. aastal Viru Vanglasse tehtud kontrollkäigu [kokkuvõtet](#) (p 9) ja 2022. aastal Tallinna Vanglasse tehtud kontrollkäigu [kokkuvõtet](#) (p 8).

⁸ Office of Inspector of Custodial Services, [The Digital Divide: Access to digital technology for people in custody](#), 2018, lk 2–3; N. Champion, K. Edgar, [Through the Gateway: How computers can transform rehabilitation](#), Prison Reform Trust, 2013, lk 6.

⁹ P. Puolakka, [Towards digitalisation of prisons: Finland's Smart Prison Project](#), Penal Reform International, 2021.

¹⁰ Vt ka E. S. Baldursson, V. Karsikas, K. Kuivajärvi, [Nordic Prison Education – A Lifelong Learning Perspective](#), 2009; The Center for Social Justice, [Digital Technology in prisons. Unlocking relationships, learning and skills in UK prisons](#), 2021, lk 8-12; K. Opaas Haugli, E. M. Toreld, A. L. Svalastog, [Maintaining normality when serving a prison sentence in the digital society](#), Croatian Medical Journal, 2018, lk 335–339; Prisoner Learning Alliance, [The digital divide. Lessons from prisons abroad](#), 2020; A. Kerr, M. Willis, [Prisoner use of information and communications technology](#), Australian Institute of Criminology, No 560, 2018.

Ohtu võib sattuda ka vangla julgeolek, sest info- ja suhtlemisvaegusest ning mõtestatud tegevuse võimaluste vähesusest tingitud stressi tõttu on vanglas viibivate inimeste koostöövalmidus märkimisväärselt vähenenud. See võib põhjustada väljakutsuvat ja agressiivset käitumist ning ohustada kaaskinnipeetavate ja ka vanglaametnike elu ja tervist. Uuringutega on leitud, et info- ja sidetehnika kasutamine vähendab vanglasisest vägivalda ning parandab vangla sisekliimat.¹¹

Eeltoodud põhjustel ei ole VangS [§-s 31¹](#) sätestatud interneti kasutamise piirang osas, milles see ei võimalda juurdepääsu vaidlusalustele veebilehtedele, mõõdukas ja seega ei ole see kooskõlas [PS § 44](#) lõikega 1.

2. VangS § 31¹ kooskõla PS § 27 lõikega 1

VangS [§ 31¹](#) piirab ülemäära ka [PS § 27](#) lõikega 1 sätestatud vanglas viibiva inimese (aga ka tema lähedaste ja eriti laste) põhiõigust perekonnaelu kaitsese, sest välistab videokõnede tegemise võimaluse.

Vanglas viibiva inimese kooselu oma lähedaste ja lastega on vangistuse tõttu paratamatult piiratud, ent põhiseaduse järgi on selline riigi sekkumine perekonnaellu õigustatud ([PS § 26](#) lause 2). [PS § 27](#) lõige 1 annab aga vanglas viibivale inimesele ja tema lähedastele ning lastele õiguse riigi positiivsetele sammudele, mis aitaksid neil elada võimalikult täisväärtuslikku perekonnaelu. Ka vangistusseaduses on öeldud, et vangla soodustab kinnipeetava ja tema lähedaste suhteid ([VangS § 23](#)).

Pere ja lastega kokkusaamised aitavad kinnipeetaval vangistusega paremini toime tulla. Need maandavad stressi, parandavad motivatsiooni ning on seega nii kinnipeetava tervise ja heaolu kui ka vangla julgeoleku huvides. Kokkusaamised on olulised ka kinnipeetava perele ja eriti lastele.

Kuna tänapäeva harjumuspäraseid suhtlemisvõimalusi vanglas ei ole, pole kerge ka vanglas viibivate inimeste ja nende lähedaste vahelisi suhteid hoida. See töötab omakorda vastu vangistuse ühele peamisele eesmärgile – inimene ühiskonda tagasi tuua. Selline piirang mõjutab ka laste õigusi, sest see ei aita kaasa, vaid takistab lapsel kasutamast oma õigust regulaarselt suhelda oma vanglas viibiva vanemaga ([LÕK](#) art 9 p 3 ja [PKS § 143](#) lg 1).

Õiguskantsler [soovitas](#) juba 2015. aastal Justiitsministeeriumile, et kinnipeetavatele loodaks võimalus suhelda lähedastega ka videokõnede vahendusel (Skype'i vm programmi kaudu). Vajadus täiendava suhtlemisviisi järele kerkis teravalt üles viiruse SARS-CoV-2 leviku tõkestamiseks kehtestatud piirangute ajal.

Videokohtumiste kaudu suhtlemine ei erine oma vormilt praegustest lühiajalistest kokkusaamistest, mis toimuvad tavaliselt klaasiga eraldatult ([VSKE § 31](#) lg 2). Videokõned võimaldavad kohtuda kinnipeetaval ja tema lähedastel ning lastel, kellel ei ole mingil põhjusel (nt pere elab vanglast kaugel või koguni välismaal) võimalik üldse või piisavalt tihti vanglasse kokkusaamisele tulla. Inimestel ei pruugi olla vanglas oleva lähedase külastamiseks piisavalt raha.

¹¹ C. McDougall, D. A. S. Pearson, D. J. Torgerson, M. Garcia-Reyes, [The effect of digital technology on prisoner behavior and reoffending: a natural stepped-wedge design](#), Journal of Experimental Criminology, Vol 13, 2017, lk 455–482.

Eakatel ja puuetega lähedastel või väikeste lastega vanematel on niigi keeruline pika maa taha kohtumisele sõita. Samuti võivad lähedased olla hõivatud töö, õpingute või muu tegevusega.

Videokõne kaudu saaks kinnipeetav olla rohkem kontaktis näiteks koduga; kui kinnipeetava laps viibib asenduskodus või tema eakas vanem hooldekodus, siis nende elukeskkonnaga jne. See omakorda soodustab kinnipeetava ja tema lähedaste heade suhete hoidmist või aitab kaasa selliste suhete tekkimisele. Samuti saaks kinnipeetav suhelda kokkusaamise ajal korraga rohkemate perekonnaliikmega, kui VSKE § 31 lõige 3 ette näeb ja vanglate lühiajaliste kokkusaamiste ruumid võimaldavad. Selline suhtlemisviis vähendaks ka kokkusaajate vastuvõtmise, saatmise, kontrolliga jne seotud vanglaametnike koormust.

Videokohtumiste olulisust on rõhutanud WHO 15.03.2020 antud [juhistes](#) (p 12.5), piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) 20.03.2020 [põhimõtetes](#) (p 7) ja ÜRO piinamise ennetamise alamkomitee 25.03.2020 [soovitustes](#) (p 11). Ka Euroopa Nõukogu ministrite komitee juhised [CM/Rec\(2018\)5](#) vanglasse tulevate laste kohta nimetavad videokohtumisi kinnipeetavate ja nende laste olulise suhtlemisviisina (p 25). CPT on toonitanud, et selline suhtluskanal tuleb vanglates luua ning vajaduse korral selle loomiseks muuta ka seadusi (vt 2019. aasta [raport](#) Rumeeniale (p 144), 2019. aasta [raport](#) Norrale (p 102), 2020. aasta [raport](#) Itaaliale (p 80) ja 2020. aasta [raport](#) Kreekale, p 74).

Õiguskantsleri andmetel oli paljudes Euroopa riikides (Moldova, Bulgaaria, Hispaania, Kosovo, Soome, Suurbritannia, Läti, Küpros, Malta, Norra, Albaania, Island, Itaalia, Austria, Valgevene, Belgia, Horvaatia, Ungari, Aserbaidžaan, Taani, Rootsi, Soome, Leedu jt) videokõnede kaudu pere ja lastega suhtlemine tavapärane juba varem või loodi selline võimalus Covid-19 kriisi ajal.¹² Eestis vanglas viibiva inimese ja tema lähedaste ning laste sidepidamise võimalused piirduvad aga endiselt vaid vanamoodsate tehniliste lahendustega (telefon, kiri).

Videokohtumisteks info- ja sidetehnika turvaline kasutamine on teiste riikide vanglate näitel võimalik. Ka tõestab seda näiteks juhtum, kui Tartu Vangla korraldas videokohtumise kinnipeetavale, kellel ei olnud tema erivajaduse ja kokkusaamistele kehtestatud piirangute tõttu muud võimalust lähedastega suhelda. Vangla kinnitusel oli videokõne võimalik korraldada turvaliselt vanglas kasutatava Skype for Business programmi kaudu ning selline kohtumine ei nõudnud erilisi ettevalmistusi, kulusid ega tehniliste võimaluste täiustamist.¹³ Videokohtumisteks turvaliste veebilahenduste loomist on peetud võimalikuks ka [õigusloomes](#).

Eeltoodud põhjustel ei ole VangS § 31¹ sätestatud interneti kasutamise piirang osas, milles see ei võimalda kinnipeetavate ja nende lähedaste ning laste videokõnede pidamist, kooskõlas PS § 27 lõikega 1.

3. VangS § 31¹ kooskõla PS § 37 lausega 1

VangS § 31¹ on vastuolus PS § 37 lausega 1, sest ei võimalda vangla tingimustes omandada nõuetekohast üldharidust. Üldhariduse kohustuslik osa on õppija digioskuste kujundamine ja elukestva õppe jaoks tema motivatsiooni ja oskuste parandamine ning iseseisvuse arendamine.

¹² Vt ka <https://www.prison-insider.com>.

¹³ Vt nt õiguskantsleri 2020. aastal Tartu Vanglasse tehtud kontrollkäigu [kokkuvõtet](#).

VangS [§ 31¹](#) piirangu pärast ei saa kinnipeetavad alustada ega jätkata haridusteed (näiteks e-õppe vormis) ka kõrgkoolides.

[PS § 37](#) lause 1 ja [Euroopa Liidu põhiõiguste harta](#) artikli 14.1 järgi on igaühel õigus haridusele. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni [esimese protokoll](#) artikkel 2 rõhutab, et kedagi ei tohi jätta ilma õigusest haridusele.

Euroopa Liidu Nõukogu palus oma [resolutsioonis täiskasvanuhariduse uuendatud Euroopa tegevuskava kohta](#) liikmesriikidel keskenduda vanglates hariduse võimaldamisele ja nüüdisaegse õpikäsituse juurutamisele (lisa p 3). Sama on riikidele soovitanud [ÜRO haridusõiguse eriraportöör oma aruandes](#), milles ta käsitles vanglas viibivate inimeste õigust haridusele.

[Mandela reeglite](#) artikli 4.2 kohaselt tuleb kinnipeetavatele hariduse, kutseõppe ja töö võimaldamisel arvestada nende individuaalsete vajadustega. [EVR reeglite](#) artikli 28.1 järgi tuleb igale kinnipeetavale tagada igakülgne haridusprogramm, mis vastaks tema vajadustele ja püüdlustele. Seega tuleb lisaks põhikooli- ja gümnaasiumiõppele ning kutseõppele näha ette võimalusi ka kõrghariduse omandamiseks neile kinnipeetavatele, kellel on selleks vajalik haridustase olemas.¹⁴ Ka EIK on pidanud oluliseks vanglas haridustee jätkamise võimalikkust sh kõrgkoolis (vt [Mehmet Reşit Arslan ja Orhan Bingöl vs. Türgi](#), punktid 58–59).

Hariduse omandamise võimaldamise eesmärk on anda kinnipeetavale piisavad teadmised, oskused ja eetilised tõekspidamised, mis võimaldavad tal jätkata vabaduses hariduse omandamist ja töötamist (VangS [§ 34](#) lg 1). Seega peaks hariduse omandamine aitama saavutada VangS [§ 6](#) lõikes 1 sätestatud eesmärki suunata kinnipeetav õiguskuulekale teele. VangS [§ 34](#) lõige 2 paneb vanglale kohustuse korraldada hariduse andmine haridusseaduse, põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ja kutseõppeasutuse seaduse ning nende alusel väljaantud õigusaktide kohaselt.

Haridusseaduse [§ 2](#) lõike 6 järgi on riiklikes õppekavades kehtestatud haridustasemele nõuded, riigi haridusstandardid. Vabariigi Valitsuse 06.01.2011 määrus nr 1 „[Põhikooli riiklik õppekava](#)“ nimetab kohustusliku õppeainena tehnoloogiaõpetust ning peab digioskusi ühtedeks elukestva õppe olulisemateks oskusteks (§ 1 lg 6 p 7 ja § 4 lg 4 p 8). Digioskuste omandamine on sätestatud ka Vabariigi Valitsuse 06.01.2011 määruse nr 2 „[Gümnaasiumi riiklik õppekava](#)“ § 4 lõike 3 punktis 8. VangS [§-s 31¹](#) sätestatud piirang ei võimalda tehnoloogiaõpetuse ainet läbida ja digioskusi omandada ning seega vangla tingimustes nõuetekohast haridust saada.

[ÜRO Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsiooni materjalide](#) kohaselt on tehnoloogiate ja interneti kasutamine tänapäeval õppeprotsessi lahutamatud osad (p II.2.3). Haridus- ja teadusministri kinnitatud „[Digipöörde programmi 2018–2021](#)“ järgi on digioskused tänapäeval üks peamisi ühiskonnaelus ja majanduses aktiivselt osalemise tööriistu. Muu hulgas aitab info- ja sidetehnika kasutamine õppimist kõitvamaks muuta ning avardab elukestva õppe võimalusi.

Hariduse omandamine mitte ainult ei avarda karjääri kujundamise ja töö leidmise võimalusi. Haridusel on oluline mõju ka inimese sisemisele tunnetusele enda ja ühiskonna suhtes, mille kaudu on võimalik nihutada inimese identiteeti kriminaalsest prosotsiaalseks. Inimese sisemine muutumine on omakorda suure tähtsusega retsidiivsuse ja seega ka [vangistuse kulude](#)

¹⁴ J. Hawley, [Prison Education and Training in Europe. A Summary report for the European Commission by GHK Consulting](#), 2013, lk 5 ja 12.

vähendamisel.¹⁵ Vanglates hariduse võimaldamist ja kaasajastatud õpikäsituse juurutamist peetakse ka peamiseks meetmeks kinnipeetavate radikaliseerumise ennetamisel ja deradikaliseerumisel.¹⁶

Arvestada tuleb, et paljud kinnipeetavad on oma koolitee pooleli jätnud, neil on käitumis- ja õppimisraskused ning seetõttu madal motivatsioonitase. Seega on tegemist pigem erilähenemist vajava rühmaga, kelle õppimisprotsessi kaasamiseks ei piisa traditsioonilisest raamatutel põhinevast õpetamisest.¹⁷ Kinnipeetavate huvi äratamiseks ja edasipürgimise soovi tekitamiseks on eriti oluline muuta õpe atraktiivseks ja interaktiivseks.¹⁸

Eespool kirjeldasin, kuidas on teised riigid info- ja sidetehnika kasutamisega kaasneva võivate ohtudega toime tulnud. Selgitasin ka mõjusid, mis kaasnevad, kui vanglates viibivaid inimesi hoida digieelses maailmas.

Neil põhjustel ei ole VangS [§ 31¹](#) sätestatud interneti kasutamise piirang osas, milles see ei võimalda vanglas õppijal läbida riiklikes õppekavades ette nähtud kohustuslikku õppekava ja seega saada vangla tingimustes nõuetekohast haridust, ning välistab võimaluse jätkata või alustada haridusteed (nt e-õppe vormis) kõrgkoolis, kooskõlas [PS](#) § 37 lausega 1.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Ksenia Žurakovskaja-Aru 693 8404
Ksenia.Zurakovskaja-Aru@oiguskantsler.ee

¹⁵ K. Nakamura, K. B. Bucklen, [Recidivism, Redemption, and Desistance: Understanding Continuity and Change in Criminal Offending and Implications for Interventions](#), *Sociology Compass*, Vol. 8/4 (2014), lk 384–397.

¹⁶ The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, [Prisons and Terrorism Radicalisation and De-radicalisation in 15 Countries](#), 2010; I. M. Cuthbertson, [Prisons and the Education of Terrorists](#), *World Policy Journal*, Vol. 21/3 (2004), lk 15–22.

¹⁷ T. Irwin, [The „Inside“ Story: Practitioner Perspectives on Teaching in Prison](#), *The Howard Journal*, Vol. 47/5 (2008), lk 523.

¹⁸ R. Armstrong, [Educationa Parterships Between Universities and Prisons: How Learning Together can be Individually, Socially and Institutionally Transformative](#), *Prison Service Journal*, No. 225 (2016), lk 225.